

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Duchowny wobec obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych na podstawie art. 240 Kodeksu karnego

Author: Rafał Dappa

Citation style: Dappa Rafał. (2018). Duchowny wobec obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych na podstawie art. 240 Kodeksu karnego. "Teka Komisji Prawniczej PAN. Oddział w Lublinie" (2018), T. 11, nr 1, s. 37-49.

Uznanie autorstwa - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

DUCHOWNY WOBEC OBOWIĄZKU DENUNCJACJI PRZESTĘPSTW SEKSUALNYCH NA PODSTAWIE ART. 240 KODEKSU KARNEGO

Rafał Dappa

Katedra Prawa Kanonicznego i Ekumenizmu
Uniwersytet Śląski

Streszczenie. Dnia 13 lipca 2017 r. w życie weszła nowelizacja art. 240 Kodeksu karnego, zgodnie z którą poszerzony został katalog czynów zabronionych objętych obowiązkiem denuncjacji (zgłaszania organom ścigania). Do katalogu przestępstw dodano między innymi przestępstwa natury seksualnej wobec nieletnich, o których w art. 197 § 3 lub 4, art. 198 oraz art. 200 Kodeksu karnego. Niniejszy artykuł przybliża treść znowelizowanego prawa karnego oraz stosowne Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski dotyczące zastosowania tego prawa przez duchownych.

Słowa kluczowe: obowiązek denuncjacji, art. 240 Kodeksu karnego, Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski

Ustawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego w Księdze II, części I, tytule III, rozdziale III określił obowiązki i prawa duchownych w prawie kanonicznym. Są one szczegółowo wykładane i tłumaczone w ramach formacji do kapłaństwa podczas studiów teologicznych. Zakładać więc należy, że każdy duchowny zna swoje uprawnienia i zobowiązania. Jest jednak rzeczą oczywistą, że każdy duchowny jako obywatel podlega także normom prawa świeckiego, a co z tym jest związane, również prawom i obowiązkom świeckiego porządku prawnego. Te drugie nie są już tak szczegółowo omawiane, a ponadto o wiele częściej niż się to dzieje w prawie kanonicznym, ulegają zmianom. Dlatego tak ważne jest, aby śledzić nowelizacje przynajmniej tych ustaw prawa świeckiego, którym duchowni bezpośrednio podlegają. Wśród ostatnio uchwalonych nowelizacji prawa polskiego wydaje się, że największe znaczenie dla duchownych ma nowelizacja art. 240 Kodeksu karnego, dotyczącego obowiązku zgłaszania organom ścigania niektórych przestępstw. Wśród nich szczególne znaczenie ma szeroko komentowana w mediach kwestia obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych wobec nieletnich.

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie zmian wynikających z nowelizacji Kodeksu karnego oraz wytycznych Konferencji Episkopatu Polski dotyczących sposobu postępowania duchownych wobec nowego prawa. Temat ten nie zostanie jednak opracowany w stosunku do wszystkich przestępstw podlegających obowiązkowi denuncjacji, a jedynie tych, które dotyczą przestępstw seksualnych wobec nieletnich. W tym kontekście zostanie również poruszona kwestia zakazu dowodowego w prawie świeckim obejmującego informacje uzyskane przy okazji sprawowania sakramentu pokuty.

PRAWNY OBOWIĄZEK ZGŁASZANIA PRZESTĘPSTW SEKSUALNYCH

Dnia 11 kwietnia 2017 r. prezydent Polski podpisał ustawę z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego. Dzień później, 12 kwietnia została ona ogłoszona w Dzienniku Ustaw¹, by zgodnie z prawem wejść w życie po 3 miesiącach, czyli 13 lipca 2017 r. W treści wyżej wspomnianej ustawy znajduje się m.in. nowelizacja art. 240 Kodeksu karnego, który otrzymał następujące brzmienie: „§ 1. Kto, mając wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego określonego w art. 118, art. 118a, art. 120–124, art. 127, art. 128, art. 130, art. 134, art. 140, art. 148, art. 156, art. 163, art. 166, art. 189, art. 197 § 3 lub 4, art. 198, art. 200, art. 252 lub przestępstwa o charakterze terrorystycznym, nie zawiadamia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Nie popełnia przestępstwa określonego w § 1, kto zaniechał zawiadomienia, mając dostateczną podstawę do przypuszczenia, że wymieniony w § 1 organ wie o przygotowywanym, usiłowanym lub dokonanym czynie zabronionym; nie popełnia przestępstwa również ten, kto zapobiegł popełnieniu przygotowywanego lub usiłowanego czynu zabronionego określonego w § 1. § 2a. Nie podlega karze pokrzywdzony czynem wymienionym w § 1, który zaniechał zawiadomienia o tym czynie. § 3. Nie podlega karze, kto zaniechał zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższymi”².

¹ Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. poz. 773.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2017 r., poz. 2204, z 2018 r., poz. 20 [dalej cyt.: k.k.].

W stosunku do brzmienia przepisu sprzed nowelizacji, podstawowa zmiana w art. 240 k.k. polega na poszerzeniu katalogu przestępstw objętych obowiązkiem denuncjacji. Katalog ten został uzupełniony o niektóre przestępstwa seksualne, mianowicie:

- przestępstwo gwałtu (wspólnie z inną osobą lub wobec małoletniego poniżej 15 lat lub wobec członka najbliższej rodziny, lub ze szczególnym okrucieństwem), o którym w art. 197 § 3 lub § 4 k.k.³;
- przestępstwo polegające na wykorzystaniu seksualnym osoby bezradnej lub niepożytecznej, o którym w art. 198 k.k.⁴;
- seksualne wykorzystanie małoletniego, o którym w art. 200 k.k.⁵

W konsekwencji, dotychczasowy obowiązek społeczny wynikający z art. 304 § 1 Kodeksu postępowania karnego zawiadomienia organów ścigania o wyżej wymienionych przestępstwach seksualnych został zamieniony na obowiązek prawny, zaś jego niedopełnienie zagrożone sankcją karną pozbawienia wolności do lat 3⁶. Obowiązek ten nie dotyczy jednak przygotowania tych przestępstw, gdyż zgodnie z art. 16 § 2 k.k., przygotowanie czynu za-

³ „§ 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia: 1) wspólnie z inną osobą, 2) wobec małoletniego poniżej lat 15, 3) wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. § 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1–3 działa ze szczególnym okrucieństwem, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5” (art. 197 k.k.).

⁴ „Kto, wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikający z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8” (art. 198 k.k.).

⁵ „§ 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. § 2. (uchylony) § 3. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej. § 5. Karze określonej w § 3 podlega, kto prowadzi reklamę lub promocję działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15” (art. 200 k.k.).

⁶ Por. P. KroczeK, *Kilka uwag do znolizowanych «Wytucznych» Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znolizowanego art. 240 §1 kodeksu karnego*, „Annales Canonici” 13 (2017), s. 102.

bronionego jest karalne tylko wtedy, gdy ustawa wprost tak stanowi⁷. Zgodnie z literaturą przedmiotu, celem nadrzędnym art. 240 k.k. jest interes wymiaru sprawiedliwości polegający na ściganiu najgroźniejszych przestępstw, a gdy jest to możliwe, również na zapobieganiu ich popełnienia⁸. Uzupełniając katalog czynów zabronionych wymienionych w art. 240 k.k. o niektóre przestępstwa seksualne, ustawodawca *de facto* zaliczył je do przestępstw najgroźniejszych i uznał za rzecz priorytetową ich ściganie. Nie określił jednak szczegółowo sposobu dokonania zawiadamiania, co oznacza, że „każdy sposób zawiadomienia (nawet anonimowy) spełnia obowiązek z art. 240 §1 kk”⁹. Mowa tutaj oczywiście o świeckim porządku prawnym, gdyż inaczej ma się rzecz z dyspozycjami prawa kanonicznego, o czym w dalszej części niniejszego artykułu. Warto w tym miejscu podkreślić jeszcze, że ustawodawca, używając w treści art. 240 k.k. określenia „czyn zabroniony”, a nie „przestępstwo” chciał, by obowiązek zawiadomienia dotyczył wszystkich czynów wyczerpujących znamiona określone w stosownym przepisie prawnym, niezależnie od odpowiedzialności karnej sprawcy. W konsekwencji obowiązek denuncjacji obejmuje również takie czyny, jak np. czyn osób nieletnich lub niepoczytalnych¹⁰. Ważne jest natomiast, co wprost wynika z treści ustawy, że wiadomość o czynie zabronionym powinna być wiarygodna. Oznacza to, że możliwe jest jej uprawdopodobnienie, czyli spełnienie warunku obiektywnego i subiektywnego. Pierwszy odnosi się do obiektywnej przekonywalności dowodów, a drugi do wewnętrznego przekonania osoby zgłaszającej¹¹. Informacja uzyskana w trybie art. 240 k.k. niekoniecznie musi się jednak potwierdzić i fakt ten wcale nie może być interpretowany jako fałszywe zawiadomienie. Nie chodzi bowiem o zgłaszanie informacji pewnej, a jedynie wiarygodnej. Fałszywe zawiadomienie w k.k. uregulowano jako czyn polegający na zgłoszeniu organom ścigania o przestępstwie ze świadomością, że go faktycznie nie popełniono i jako taki zagrożony jest karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (por. art. 238 k.k.).

⁷ Por. A. Herzog, *Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, wyd. 3, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017, s. 1537.

⁸ Por. tamże, s. 1536.

⁹ Tamże, .s. 1537.

¹⁰ Por. tamże, s. 1538.

¹¹ Por. T. Razowski, *Przestępstwa przeciw wymiarowi sprawiedliwości*, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 814.

ZWOLNIENIE OD OBOWIĄZKU DENUNCJACJI W PRAWIE ŚWIECKIM

Treść znowelizowanego art. 240 k.k. określa okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną oraz wskazuje na klauzulę niekaralności. Do pierwszej grupy osób należą ci, którzy posiadają dostateczną podstawę do tego, by przypuszczać, że organ powołany do ścigania przestępstw seksualnych o których mowa w tym artykule, został już o nich poinformowany oraz ci, którzy zapobiegli popełnieniu przygotowywanego lub usiłowanego czynu zabronionego (por. art. 240 § 2 k.k.). Klauzulą niekaralności objęte są natomiast osoby pokrzywdzone, czyli ofiary (por. art. 240 § 2a k.k.). Co ważne, klauzula ta została dołączona do treści ustawy nowelizacją z dnia 23 marca 2017 r. Jest więc normą nową. Jako uzasadnienie jej wprowadzenia wskazano na potrzebę uniknięcia podwójnej wiktymizacji ofiar¹². Wpisuje się to w ogólną tendencję zmierzającą do jak najlepszej ochrony dziecka, zgodnie z którą np. małoletnia ofiara przestępstw seksualnych powinna być przesłuchiwana w trybie art. 185a Kodeksu postępowania karnego, czyli – co do zasady – tylko jeden raz. Te dwie wyżej wymienione kategorie osób nie są jednak w sensie ścisłym zwolnione z obowiązku denuncjacji, o którym w art. 240 k.k., a jedynie wolne od odpowiedzialności karnej za jego niedopełnienie. Z punktu widzenia prowadzonych rozważań ważniejszą kategorię osób stanowią ci, którzy na mocy prawa zwolnieni są z obowiązku zgłaszania przestępstw seksualnych. W treści art. 240 k.k. nie przewidziano co prawda wprost takiej możliwości, dlatego należy odwołać się do przepisów prawnych dotyczące zeznań świadków. Zgodnie z art. 178 Kodeksu postępowania karnego: „Nie wolno przesłuchiwać jako świadków: 1) obrońcy albo adwokata lub radcy prawnego działającego na podstawie art. 245 §1, co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę; 2) duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi”¹³.

Powyższa norma znajduje zastosowanie również w przypadku obowiązku denuncjacji¹⁴. Gdyby więc jakiś obrońca, adwokat lub radca prawny, przy okazji udzielania pomocy prawnej lub działając na mocy art. 245 §1 k.k., to

¹² Por. A. Herzog, *Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, s. 1539.

¹³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2017 r., poz. 1904 [dalej cyt.: k.p.k.]; por. również art. 261 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2018 r., poz. 155.

¹⁴ Por. A. Herzog, *Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, s. 1538.

znaczy kontaktując się z zatrzymanym w jego sprawie, lub gdyby duchowny, przy okazji spowiedzi dowiedział się o przestępstwie seksualnym wymienionym w art. 240 k.k., zwolniony jest z obowiązku jego zgłaszania odpowiednim organom ścigania. Pomijając w niniejszym opracowaniu osoby wymienione w punkcie 1 art. 178 k.p.k., pogłębionej analizie należy poddać osoby duchowne jako podmiot tego prawa.

Błędem jest zbyt łatwe utożsamianie osoby duchownej z tajemnicą spowiedzi oraz ze zwolnieniem od obowiązku denuncjacji. Nie każdy bowiem duchowny i nie w każdym przypadku zwolniony jest od tego obowiązku. Ustawodawca bardzo wyraźnie określa, że jedynie wiedza zdobyta przy okazji spowiedzi stanowi podstawę do niezgłaszania przestępstw, o których w art. 240 k.k. Zbieżne jest to z regulacją kanoniczną zawartą w Kodeksie Prawa Kanonicznego: „Tajemnica sakramentalna jest nienaruszalna: dlatego nie wolno spowiednikowi słowami lub w jakikolwiek inny sposób i dla jakiegokolwiek przyczyny w czymkolwiek zdradzić penitenta”¹⁵. O wiele mniej precyzyjnie ustawodawca określa jednak, kim jest duchowny. Jak zauważa K. Pachnik, w polskim prawie próżno szukać definicji legalnej osoby duchownej¹⁶. Co prawda, w poszczególnych aktach normatywnych podejmowane są próby zdefiniowania tego określenia, jak np. w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych¹⁷ lub też w judykaturze¹⁸, ale żadna z nich definicji nie jest adekwatna w odniesieniu do tajemnicy spowiedzi, o której mowa w przypadku zwolnienia od obowiązku denuncjacji czynów zabronionych. Bardziej precyzyjne jest w tej kwestii prawo kanoniczne, zgodnie z którym duchownym zostaje mężczyzna ochrzczony po przyjęciu święceń diakonatu.

¹⁵ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83], kan. 983 § 1.

¹⁶ Por. K. Pachnik, *Odpowiedzialność karna duchownego przed sądem powszechnym*, „Prokurator” 3 (47) 2011, s. 52.

¹⁷ „Za osobę duchowną uważa się duchownego oraz członków zakonów męskich i żeńskich Kościoła Katolickiego, innych kościołów i związków wyznaniowych, z wyjątkiem alumnów seminariów duchownych, nowicjuszy, postulanta i juniorystów, którzy nie ukończyli 25. roku życia”, ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz. U. z 2017 r., poz. 1778, art. 8 ust. 13.

¹⁸ „Duchownym jest osoba należąca do Kościoła Katolickiego lub innego Kościoła albo związku wyznaniowego, która wyróżnia się spośród ogółu wyznawców danej religii tym, że powołana została do stałego organizowania i sprawowania kultu religijnego”, K. Pachnik, *Odpowiedzialność karna duchownego*, s. 53.

Do stanu duchownego zalicza się więc: diakonów, prezbiterów i biskupów¹⁹. To jednak nie rozwiązuje wszystkich wątpliwości, gdyż nie każdy duchowny może być szafarzem sakramentu pokuty. Pomijając w tym miejscu kwestię kar kościelnych zabraniających wykonywania świętej posługi, przypomnieć należy, że szafarzem sakramentu pokuty jest jedynie kapłan – łac. *sacerdos* (por. kan. 965 KPK/83), czyli prezbiter i biskup.

Podsumowując powyższe rozważania, na mocy prawa świeckiego od obowiązku zgłaszania przestępstw seksualnych, o których w art. 240 k.k. zwolnieni są ci prezbiterzy i biskupi, którzy o czynie zabronionym dowiedzieli się przy okazji sakramentu pokuty i objęci są nienaruszalną tajemnicą sakramentalną. Nawet sam penitent nie może zwolnić takiego duchownego z tajemnicy sakramentalnej.

WYTYCZNE KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

Podstawowym dokumentem kościelnym regulującym kwestię nadużyć seksualnych wobec małoletnich – oprócz Kodeksu Prawa Kanonicznego – jest motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* promulgowane 30 kwietnia 2001 r., znowelizowane 21 maja 2010 r. przez papieża Benedykta XVI, wraz z normami *De gravioribus delictis*²⁰. Zgodnie z podstawowymi założeniami tego dokumentu, nadużycie seksualne z osobą małoletnią (poniżej 18 roku życia) dokonane przez osobę duchowną zostało włączone do kategorii najcięższych przestępstw (*delicta graviora*) zastrzeżonych Kongregacji Nauki Wiary. Przedawnienie zaś tego przestępstwa następuje po upływie 20 lat, a zaczyna się je liczyć od dnia, w którym ofiara ukończyła 18 rok życia. Dnia 3 maja 2011 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała *Okólnik do Konferencji Episkopatów w sprawie opracowania «Wytycznych» dotyczących sposobów postępowania w przypadku nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich*²¹, zachęcając jednocze-

¹⁹ Por. J. Krukowski, *Wierni chrześcijanie (kanony wstępne)*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, t. II/1, red. J. Krukowski, Pallottinum, Poznań 2005, s. 21.

²⁰ Por. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis* (21.05.2010), AAS 102 (2010), s. 419–431.

²¹ Por. Taż, *Lettera circolare per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte dei chierici* (03.05.2011), AAS 103 (2011), s. 406–412; por. również F. Lempa, *Kanoniczna ochrona kar na małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Temida 2 Wydawnictwo Stowarzyszenia Absolwentów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2013, s. 155–159.

śnie biskupów diecezjalnych i wyższych przełożonych zakonnych do przygotowania własnych, partykularnych norm postępowania, w celu ułatwienia właściwego stosowania przepisów zawartych w *Sacramentorum sanctitatis tutela*. Jak pisze kard. W. Levada w liście prezentującym okólnik „wydaje się stosowne, by każda Konferencja Episkopatu opracowała własne Wytyczne, które byłyby pomocą dla Biskupów tejże Konferencji w postępowaniu według jasnych i skoordynowanych procedur w przypadkach nadużyć seksualnych”²².

Konferencja Episkopatu Polski [dalej cyt.: KEP], jeszcze przed opublikowaniem okólnika Kongregacji Nauki Wiary, w czerwcu 2009 r. przyjęła szczegółowe wytyczne dotyczące postępowania kościelnego w przypadku oskarżeń duchownych o molestowanie osób poniżej osiemnastego roku życia. Następnie, zgodnie z zaleceniami Stolicy Apostolskiej, po otrzymaniu rekognicji Kongregacji Nauki Wiary, uchwalała z dnia 12 marca 2015 r. opublikowała tekst *Wytycznych dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*²³. Zostały one zaktualizowane w czerwcu 2017 r., tak by odpowiadały zmianom prawa świeckiego.

Tekst *Wytycznych* z 2015 r. nie poświęcał zbyt wiele miejsca kwestii denuncjacji przestępstwa seksualnego władzy świeckiej. W pkt 2, art. 5 aneksu nr 2 *Wytycznych* wspomniane zostało, że przyjmujący zgłoszenie „powinien poinformować osobę skarżącą o tym, że ma prawo złożenia doniesienia do organów ścigania, zgodnie z przepisami prawa polskiego”; zaś w pkt 6 tego samego artykułu uregulowano, że „w sytuacji, gdy ani ofiara, ani rodzice (opiekunowie prawni) nie są zainteresowani złożeniem doniesienia do organów ścigania, kwestię tę rozstrzyga w uzgodnieniu z psychologiem osoba lub komisja uprawniona do przyjęcia zgłoszenia”. Ustalenia te naturalnie zgodne były z ówczesnym prawem państwowym stanowiącym jedynie o społecznym obowiązku denuncjacji. Po nowelizacji Kodeksu karnego,

²² Taż, *Lettera del cardinale William Levada per la presentazione della circolare alle Conferenze Episcopali sulle linee guida per i casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici* (03.05.2011), w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_levada-abuso-minori_pl.html [dostęp: 15.02.2018].

²³ Por. KEP, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia* (12.03.2015), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015), s. 39–49 [dalej cyt.: *Wytyczne*].

KEP, uchwałą z dnia 6 czerwca 2017 r. znowelizowała tekst *Wytocznych*²⁴, dostosowując je do obowiązującego prawa państwowego oraz poświęcając więcej uwagi obowiązkowi denuncjacji wynikającego z art. 240 k.k. Jak zauważa P. Krocze, rozwiązanie takie „należy ocenić bardzo wysoko. Po pierwsze dlatego, że w sytuacji, gdy obowiązek denuncjacji ma dwa źródła normatywne, zwiększa się prawdopodobieństwo jego realizacji, czyli zachowania oczekiwanego przez ustawodawcę polskiego, a także naśladowanego go prawodawcę kościelnego. A po drugie, osobom, które z ramienia Kościoła stykają się z informacjami dotyczącymi przestępstw, o których była mowa, takie rozwiązanie prawne może pomóc w uniknięciu sytuacji narażenia się na sankcję prawnokarną z powodu ignorancji lub niechęci współpracy z organami powołanymi do ścigania przestępstw”²⁵.

W znowelizowanym tekście *Wytocznych/2017* podkreślono przede wszystkim, że „osobie oskarżającej należy wyraźnie przypomnieć o jej obowiązku złożenia doniesienia do organów ścigania, zgodnie z wszystkimi przepisami prawa polskiego. Jeśli osoba oskarżająca tego jeszcze nie uczyniła, obowiązek ciąży także na przyjmującym zgłoszenie” (nr 4). Natomiast w Aneksie 2 wskazano konkretny sposób postępowania: „1. W przypadku gdy z treści zgłoszenia wynika możliwość popełnienia czynu zabronionego, opisanego w art. 197 § 3 lub 4 kk, art. 198 kk, art. 200 kk, a doniesienie można uznać za wiarygodne, przełożony kościelny zawiadamia za pośrednictwem wyznaczonego pełnomocnika właściwy organ powołany do ścigania przestępstw. Nie ma takiego obowiązku, jeśli przełożony kościelny posiada wiedzę, że organy ścigania zostały powiadomione o czynie zabronionym. 2. Pełnomocnik niezwłocznie dokonuje zawiadomienia organów ścigania w formie pisemnej, podając: 1) dane domniemanego sprawcy; 2) ogólny opis czynu zabronionego; 3) imię i nazwisko domniemanego pokrzywdzonego; 4) dane osoby, od której uzyskano informacje. 3. Pełnomocnik winien uzyskać urzędowe potwierdzenie dokonania zawiadomienia. 4. Jeżeli z treści lub charakteru zgłoszenia wynika w sposób ewidentny, że jest ono niewiarygodne, zawiadomienia organów ścigania należy dokonać niezwłocznie po tym, gdy ewentualnie podjęte wstępne dochodzenie kanoniczne potwierdziło pra-

²⁴ Por. KEP, *Wytoczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia* (6.06.2017), w: http://episkopat.pl/wpcontent/uploads/2017/07/KEP_wytoczne_z_aneksami.NOWELIZACJA.2017-1.pdf [dostęp: 15.02.2018] [dalej cyt.: *Wytoczne/2017*].

²⁵ P. Krocze, *Kilka uwag*, s. 96–97.

wdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego, o którym mowa w art. 197 § 3 lub 4 kk, art. 198 kk, art. 200 kk” (*Wytyczne/2017*, aneks 2, art. 1a).

Analizując przepisy *Wytycznych/2017* warto zauważyć, że ustawodawca kościelny, w odróżnieniu od ustawodawcy państwowego, nie przewidział sankcji karnej za niedopełnienie obowiązku zgłoszenia czynów zabronionych oraz uszczegółowił sposób składania zawiadomienia, poszerzając jednocześnie katalog obowiązkowych danych, które należy podać zgłaszając się do organów ścigania²⁶. Zasadnym i bardzo dobrym zarządzeniem jest również nałożenie obowiązku uzyskania urzędowego potwierdzenia dokonania zawiadomienia. Tym bardziej, że ustawodawca kościelny wprowadza osobę pełnomocnika jako tego, który dokonuje urzędowego zgłoszenia. W *Wytycznych/2017* nie określono jednak, kto powinien pełnić tę funkcję. Praktyka pokazuje zaś, że pełnomocnikiem – odpowiedzialnym za zgłoszenie przestępstw seksualnych organom ścigania – jest albo delegat biskupa ds. ochrony dzieci albo prawnik państwowy współpracujący z kurią diecezjalną.

ZWOLNIENIE OD OBOWIĄZKU DENUNCJACJI W PRAWIE KOŚCIELNYM

Obok wyżej zasygnalizowanych różnic pomiędzy prawnym obowiązkiem zgłaszania czynów zabronionych, o którym w art. 240 k.k. a *Wytycznymi/2017*, jest jeszcze jedna, sprawiająca najwięcej problemów interpretacyjnych. Dotyczy ona zwolnienia z obowiązku denuncjacji. Zgodnie z *Wytycznymi/2017*: „Mając na uwadze przepisy prawa polskiego, dotyczące złożenia zawiadomienia o przestępstwie organom ścigania, jego treścią nie mogą być w żadnym wypadku wiadomości uzyskanie z sakramentalnego forum wewnętrznego (tajemnica spowiedzi). Analogicznie należy traktować wiedzę uzyskaną w ramach kierownictwa duchowego” (nr 17), wchodzącego w skład tzw. tajemnicy duszpasterskiej.

Ustawodawca w KPK/83 w żadnym z kanonów nie używa wprost określenia „tajemnica duszpasterska”. Trudno jest więc odnieść się do konkretnych regulacji prawnych w tym zakresie. M. Tomkiewicz, która podejmuje temat tajemnicy duszpasterskiej, odwołuje się do kan. 220 KPK/83, który dotyczy prawa wszystkich wiernych do dobrego imienia i ochrony własnej intymności. Terminem „tajemnica duszpasterska” określa zaś te kontakty duszpasterskie, które objęte są szczególnym stopniem intymności i poufno-

²⁶ Por. tamże.

ści, zbliżonym do tajemnicy spowiedzi, czyli: rozmowy duszpasterskie, porady duchowe oraz kierownictwo duchowe²⁷. Na gruncie prawa świeckiego również brak stosownych przepisów prawnych chroniących taką formę kontaktów duszpasterskich. Autorka pisze nawet o luce prawnej zagrażającej wolności sumienia i wyznania: „Przesłuchanie w charakterze świadka osoby duchownej na okoliczności dotyczące informacji uzyskanych w trakcie tego rodzaju posługi byłoby bowiem jawnym pogwałceniem owych wartości”²⁸.

Mając na uwadze obowiązek denuncjacji przestępstw seksualnych, o których w art. 197 § 3 lub 4 k.k., art. 198 k.k., art. 200 k.k., duchowny zwolniony jest z jego wypełnienia w przypadku informacji, które uzyskał przy okazji sprawowania sakramentu pokuty, niezależnie od tego, czy byłaby to spowiedź ważna, czy nieważna. Co do tej kwestii prawo, zarówno kanoniczne, jak i świeckie, jest jasne i nie pozostawia żadnych wątpliwości. Co do zwolnienia z obowiązku denuncjacji w przypadku tajemnicy duszpasterskiej, a dokładniej informacji uzyskanych przy okazji kierownictwa duchownego, sprawa nie jest już tak prosta. Co prawda, ustawodawca kościelny sugeruje takie rozwiązanie, jednakże w prawie świeckim brak wyraźnych przepisów prawnych, na które można by się powołać. Na podstawie obowiązujących przepisów prawnych duchowny, który uzyskał informacje o czynach zabronionych przy okazji kierownictwa duchownego, chcąc skorzystać z prawa nieujawniania tych informacji, mógłby się powołać na art. 180 § 1 k.p.k. lub art. 185 k.p.k.²⁹ W pierwszym przypadku, „Osoby obowiązane do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności «zastrzeżone» lub «poufne» lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji mogą odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek” (art. 180 § 1 k.p.k.), jednakże prokurator lub sąd może zwolnić z obowiązku dochowania tajemnicy. W drugim przypadku, „można zwolnić od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania osobę pozostającą z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym, jeżeli osoba taka wnosi o zwolnienie” (art. 185 k.p.k.). Problem w tym, że w przypadku obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych nie mamy jeszcze do czynienia ani z oskarżonym, ani z sytuacją składania zeznań, w ścisłym tego słowa znaczeniu. Ponadto w wątpliwość można poddawać również szczególnie bliski

²⁷ Por. M. Tomkiewicz, „Tajemnica spowiedzi” i „tajemnica duszpasterska” w procesie karnym, „Prokuratura i Prawo” 2 (2012), s. 60.

²⁸ Tamże.

²⁹ Por. tamże, s. 60–61.

charakter relacji duchownego i osoby, na którą musiałby donieść³⁰. Biorąc powyższe pod uwagę, trudno w prawie świeckim znaleźć solidną podstawę prawną do realizowania zaleceń ustawodawcy kościelnego w kwestii zwolnienia z obowiązku denuncjacji w przypadku informacji uzyskanych przy okazji kierownictwa duchowego.

WNIOSKI

Duchowny, jak każdy obywatel, zobowiązany jest do zgłoszenia organom ścigania przestępstw seksualnych, o których w art. 197 § 3 lub 4 k.k., art. 198 k.k., art. 200 k.k. Przewidziany przez ustawodawcę kościelnego sposób dokonania zgłoszenia za pośrednictwem pełnomocnika nie zwalnia od osobistej odpowiedzialności za wypełnienie tego obowiązku. Wydaje się bowiem, że funkcja pełnomocnika swoje szczególne zastosowanie ma w przypadku zgłoszenia się ofiary nadużyć seksualnych w kurii biskupiej lub prowincjalnej. Sama ofiara nie ma przecież obowiązku prawnego zgłaszania czynu zabronionego organom ścigania, zaś z ramienia władz kościelnych takiej denuncjacji powinien dokonać wspomniany pełnomocnik.

Kwestią nierozwiązaną jest natomiast zakres przedmiotowy informacji o czynach zabronionych. O ile nie ulega żadnej wątpliwości, że duchowny zobowiązany jest do dochowania tajemnicy spowiedzi (*sigillum sacramentale*) i zwolniony jest z obowiązku denuncjacji w stosunku do informacji, o których dowiedział się przy okazji sprawowania sakramentu pokuty, o tyle sporo wątpliwości rodzi się w przypadku informacji uzyskanych w ramach kierownictwa duchowego. Brak w tej kwestii jednoznacznej interpretacji. Trudno również wskazać jakiś praktyczny sposób postępowania, który byłby bezpieczny i zgodny z ustawodawstwem państwowym. Na chwilę obecną należy więc przede wszystkim mieć na względzie przepisy prawa polskiego, zabiegać zaś o dostosowanie ustawodawstwa świeckiego i kościelnego. Taki postulat formułowany jest w literaturze i to zarówno ze strony prawników świeckich, jak i kościelnych³¹. Postulat taki wydaje się jak najbardziej zasadny i pożądaný. Obowiązujący stan prawny nie stwarza bowiem jednoznacznych procedur postępowania wobec tak ważnej kwestii, jaką jest ochrona dzieci i młodzieży.

³⁰ Por. tamże, s. 62.

³¹ Por. P. Kroczyk, *Kilka uwag*, s. 103; M. Tomkiewicz, „Tajemnica spowiedzi” i „tajemnica duszpasterska”, s. 62–63.

PIŚMIENNICTWO

- Herzog, Aleksander. 2017. „Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości.” W Kodeks karny. Komentarz, red. Ryszard A. Stefański, 1519–1555. Wyd. 3. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Kroczyński, Piotr. 2017. „Kilka uwag do znowelizowanych «Wytocznych» Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znowelizowanego art. 240 §1 kodeksu karnego.” *Annales Canonici* 13:91–107.
- Krukowski, Józef. 2005. „Wierni chrześcijanie (kanony wstępne).” W Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła. T. II/1, red. Józef Krukowski, 15–22. Poznań: Pallottinum.
- Lempa, Florian. 2013. *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*. Białystok: Temida 2 Wydawnictwo Stowarzyszenia Absolwentów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.
- Pachnik, Karol. 2011. „Odpowiedzialność karna duchownego przed sądem powszechnym.” *Prokurator* 3 (47):50–59.
- Razowski, Tomasz. 2014. „Przestępstwa przeciw wymiarowi sprawiedliwości.” W Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, red. Jacek Giezek, 769–859. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Tomkiewicz, Małgorzata. 2012. „«Tajemnica spowiedzi» i «tajemnica duszpasterska» w procesie karnym.” *Prokuratura i Prawo* 2:50–64.

A CLERGYMAN WITH AN OBLIGATION TO DENUNCIATION OF SEXUAL CRIMES BASED ON THE PENAL CODE, ARTICLE 240

Summary. 13 July 2017 is the day when an amendment of the Penal Code, Article 240, §1 entered in the force. According to this amendment, a catalogue of offences, which are subject to denunciation obligation (reporting to law enforcement authorities), has been widened. Among crimes added to the catalogue, the Penal Code, Article 240, there are inter alia, sexual crimes against juveniles, mentioned in the Penal Code, Article 197 § 3 or 4, Article 198 and in Article 200. Following article brings closer contents of amended penal law as well as relevant Guidelines of Polish Episcopal Conference concerning application of this law by clergymen.

Key words: denunciation obligation, the Penal Code, Article 240, § 1, Guidelines of Polish Episcopal Conference